

Nemzedékek

Sokan hajlamosak arra, hogy a nemzedékek viszonyát dramatizálják. A magunk részéről rögtön le kívánjuk szögezni; e viszony a közéletnek kétségtelenül fontos, ám korántsem központi kérdése. Így van ez a jelenben, így volt bármely más történelmi korszakban. Az emberi társadalmat a zoológiai közösségektől megkülönböztető ismérvek egyike, hogy előbbiben több nemzedék — pontosabban: legalább három nemzedék — szimultán együtt él. Az antagonista társadalmakban minden osztály és réteg tagjai — az egy időben élő — különböző nemzedékekhez tartoznak. Egyetlen társadalomban sem a nemzedékek a csoporttagozódás legfontosabb elemei; a leglényegesebb társadalmi feszültségek, konfliktusok, harcok nem a nemzedékek közöttiek. Ezt a marxista gondolkodás részéről régóta hangoztatott álláspontot ma már sok nem marxista szociológus is magáénak vallja. A hatvanas évek ifjúsági mozgalmai a tőkés világban ismét bizonyították, hogy nem létezik csupán nemzedéki elvekre épülő hathatós társadalmi mozgalom. Soha semmilyen forradalom nem volt pusztán egy nemzedék műve, hanem mindig osztályoké, rétegeké, néptömegeké; a társadalom konzervatív vagy ellenforradalmi erői nem azonosíthatók egyszerűen a felnőttek vagy az idősök nemzedékével, hanem meghatározott osztályokból és (vagy) rétegekből állanak. Századunk jobboldali mozgalmi nemegyszer fordultak az ifjúság egy részéhez, nem is mindig eredménytelenül, de a generációs demagógia végül is az ifjúságnak a néptömegekhez tartozó többsége érdekeivel ellentétes akciókra vezetett. A kommunista mozgalom, mint ismeretes, sosem nemzedéki, hanem mindig osztályelvű épült; szocialista társadalomban lehetővé válik a nemzedékek aktív együttműködése.

Mindez természetesen nem azt jelenti, hogy a nemzedékek viszonyában nem nyilvánulhatnak meg feszültségek. Lewis Feuer amerikai szociológus szerint a nemzedékek közötti konfliktus, az osztálykonfliktustól eltérően, az emberi psziché tulajdonságaiból fakad. Valóban, közhelyszámba megy, hogy a különböző nemzedékekhez tartozó személyek pszichofiziológiai tulajdonságai különböznek, hogy ezek az eltérések feszültségekhez vezethetnek. Az ifjak élettapasztalata, gondolkodásmódja, viselkedése mindig különbözött és különbözni is fog a felnőttekétől vagy az öregektől. Ezek a különbségek elsősorban a mindennapi élet közvetlen interperszonális kapcsolataiban nyilvánulnak meg. Társadalmi feszültségeket általában nem okoznak, konfliktusokat még kevésbé; csupán különleges körülmények között — történelmi fordulópontok, strukturális társadalmi változások küszöbén — fejeznek ki általánosabb társadalmi ellentéteket. Érthető, hogy a felnőttek és idősök nemzedékei jobban kötődnek a régi viszonyokhoz és intézményekhez, mint az ifjúság, amely ténylegesen még nem illeszkedett be ezekbe a viszonyokba és intézményekbe. Tekintettel kell itt lennünk a társadalmi változások fölgyorsult ritmusára, az életmód szüntelen megújulására napjainkban, a holnap kérdéseinek állandó jelenlétére a mában. Kenneth Keniston amerikai szociológus arról ír, hogy egyes társadalmakban a változások korában, mikor az ifjak másként kényszerülnek élni, mint az előző nemzedékek, tehát nem azonosulhatnak szüleikkel, elkerülhetetlen a *generational gap*, a nemzedéki törés, szakadás. Radovan Richta cseh tudós is megjegyzi, hogy korunkban meg nem értés állhat elő a nemzedékek között, mivel két-három évtized alatt az életmód gyökeresen megváltozik. Kétséges, hogy valóban *gyökeresen* változik-e két-három évtized alatt. Lényeges azonban, hogy ezek már nem lélektani, hanem szociológiai kérdések. Már nem az egyén biopszichikai fejlődésében gyökerező magatartás-különbségeket emelnek ki, nem az ifjak, felnőttek és öregek „örök” ellentétét, hanem a jelenkori társadalom vonásait, amelyeknek persze lélektani komponensei s következményei is vannak.

Az oly gyorsan változó társadalomban, mint a jelenkori, az aktív életbe lépők életmódja nem másolhatja a szülők nemzedékének életmódját, a nagyszülőkéét még kevésbé. A viselkedési modellek elkerülhetetlen különbözősége feltétlenül hozzájárul a nemzedéki különbözőségek tudatosításához. A különbségtől a feszültségig pedig nem túl hosszú az út.

Az ipari társadalomra általában jellemző — és szocialista rendünkben sajátos jegyekkel rendelkező — társadalmi mobilitás nagymértékben befolyásolja az ifjúság eltávolodását szülei helyzetétől, életmódjától. A faluról városba, a mezőgazda-

ságból az iparba kerülő ifjak nem élhetnek a szüleiktől eltanulható viselkedési minták szerint, bonyolult társadalmi tényezők hatására alakítják ki új, sajátos magatartás-modelljüket.

Ugyanabban az irányban hat a közoktatás fejlődése. Korunkban ment végbe az emberiség eddigi történetéből ismert legnagyobb ugrás szülők és gyermekek iskolázottsági szintje között. Különösen vonatkozik ez a fejlődő országokra — a szocialista Romániára is —, amelyekben a háború előtt a közoktatás alacsony szinten állt. Az 1938—1939-es tanévben az általános, szakmai, pedagógiai, műszaki iskolákba, valamint az elméleti liceumokba beiratott tanulók száma összesen 1 664 014 volt, az 1974—1975-ös tanévben ez a szám már 3 891 306-ra, tehát több mint kétszeresére nőtt. Ugyanakkor a főiskolai hallgatók száma 26 489-ről 152 728-ra emelkedett, tehát megötszöröződött (*Anuarul statistic al R.S.R. 1975. 422—423.*). A háború előtti évek ifjainak mai gyermekei (vagy unokái) sokkal nagyobb számban járnak iskolába, mint a megelőző nemzedékekéi, és átlagosan sokkal magasabb szintű képzésben részesülnek. Lehetetlen, hogy a mai ifjúság magasabb szintű képzettsége ne járjon együtt új, az előző nemzedékekétől eltérő elvárásokkal, gondolkodással, viselkedésmintákkal.

Az iskolázottsági szint emelkedésével együtt növekszik az ifjúság szocializálási folyamatának időtartama. Az életre való felkészülés időszaka a legtöbb esetben túlnő az egyén biopszichikai érettségének korán. Törvényeink szerint a nagykorúságot 18. évének betöltésekor éri el a fiatal. Ebben a korban azonban sok ifjú még líceumi vagy szakiskolai tanuló, társadalmi státusa pedig nagyrészt a gyermekével közös, amennyiben a tanulót társadalmilag éretlennek, önálló munkára alkalmatlannak tekintik. Az iskolai fegyelem mindenféle kötöttsége egyaránt vonatkozik a tízéves és a tizennyolc éves tanulóra, mindkettőt egyformán kiskorúnak tekintik, bár az előbbi még gyermek, az utóbbi pedig jogilag nagykorú, érett ifjú. Az egyetemi hallgatót már senki sem tekinti gyermeknek, mégsem nyerheti el maradéktalanul a felnőtt státusát, amíg *pedagógiai szituációban* van. A pedagógiai szituáció idejének meghosszabbodása — ami az ifjúság magasabb fokú képzéséhez szükséges — feszültségek forrása, lehet, mert a gyermek- és serdülőkorból már kinőtt ifjak, érthető módon, elégedetlenek az olyan bánásmóddal, amely éretlenségük feltételezésén alapul. Igaza van Niculae Bellunak, aki egy, az ifjúságunk erkölcsi eszményeinek szentelt empirikus kutatás kapcsán azt írta, hogy ideje a *régi, paternális szellemet* kiiktatni az ifjúság kérdéseinek felfogásából. Minthogy a „pedagógiai szituáció” idejének meghosszabbodása elkerülhetetlen, szükséges, hogy azok a felnőttek, akik — mint szülők és mint hivatásos oktatók — maguk is részesei a pedagógiai szituációnak, tudatosítsák az ifjúság *társadalmi*, „eretlensége” és biopszichikai „érettsége” közötti különbséget, és ennek megfelelően árnyalják magatartásukat, hozzájárulva ily módon az esetleges feszültségek megelőzéséhez vagy levezetéséhez. I. Sz. Kon szovjet szociológus írja, hogy a serdülő fokozott mértékben igyekszik felszabadulni a szülői gyámság alól, arra törekszik, hogy egyenlőségi alapon építse ki viszonyát szüleivel; a kialakulóban lévő személy önállósági törekvéseit letörni igyekvő, a csupán autoritásra épülő nevelési rendszer konfliktusokhoz vezet; a demokratikus elvekre épülő neveléssel a konfliktusok elkerülhetők. Mindezek a megállapítások még nyilvánvalóbban helytállóak az ifjak vonatkozásában. Az a paternális-autoritárius magatartás, amely az oktatói-nevelői tevékenység alanyait minden szempontból éretlennek tekinti, s az átadott ismeretek és viselkedésminták passzív, kritikátlan elfogadását követeli, idejétmúlt és kevésbé hatékony. Lehetséges és szükséges is, hogy olyan oktatási-nevelési viszonyok jöjjenek létre, amelyekben tekintetbe veszik az ifjak biopszichikai érettségét, fejlesztik önálló gondolkodási és cselekvőképességüket, tisztelik önérzetüket. Ami persze — egyes utópisztikus nézetekkel ellentétben — legkevésbé sem jelenti azt, hogy valaha is teljesen ki lehetne iktatni a pedagógiai szituációból a tekintélyelvét. A nevelő sosem felelhet meg feladatának, ha nincs tekintélye tanítványai és neveltjei előtt. De autoritásának elsősorban *társadalmi kompetenciája* többletére kell épünie, kooperatív szellemű viszonyokban kell érvényesülnie. Igen érdekes e gondolkörben VI. Krasnaseschi megállapítása egy középiskolás tanulócsoport (átlagéletkor 18 év) körében végzett hazai felmérés kapcsán: a legtöbb alany elismeri a családi és iskolai tekintély szükségességét, de a tekintély „stílusát” vitatja, elveti a tradicionális stílust, mint ami nem felel meg az ifjú nemzedék igényeinek, és annak a kívánságának ad hangot, hogy „a katedra rideg és csalhatatlan igazságszolgáltatásá”-t a „fegyelmezett és hierarchikus együttműködés szelleme” váltsa fel.

Az ifjúság társadalmi beilleszkedése túlnyomórészt az iskolában — tehát kevésbé a családi környezetben — megy végbe. Az iskolában a gyermekek és ifjak húzamosan együtt élnek, és ez bizonyos fokig elkülöníti őket a felnőttek világától, olyan tartós csoportok létrejöttét segíti elő, amelyeknek saját viselkedési normái

és hagyományai vannak. Persze, a gyermekek és ifjak valamelyes elkülönülése, viszonylag önálló csoportokba való tömörülése más korokból és más társadalmakból is ismert. A korcsoportok szerint szervezett iskolai oktatás azonban elősegíti, hogy az egykorúakban az egymáshoz tartozás tudata kialakuljon, s érzékeljék közös társadalmi helyzetüket. A megnyújtott iskoláztatás még inkább hangsúlyozza a már sem gyermekek, sem serdülőkorúak egymáshoz tartozásának és a felnőttektől való különbözőségének tudatát. A gyermek, a serdülő és az ifjú számára elsődlegesen fontos a kortárs-közösségbe való pozitív beilleszkedés. Ebben a csoportban egyenjogú tag, míg a felnőttekkel szemben alárendelt helyzetben marad. Innen az ifjúsági *szubkultúra* kialakulásának lehetősége.

Az önálló életre való felkészítés időszaka a közeljövőben növekszik. Az ebből fakadó potenciális feszültségek — nézetünk szerint — elkerülhetők vagy csökkenthetők. Egyik módja annak az iskolának a termelésbe való fokozatos bevonása, amit a Román Kommunista Párt — a leghaladóbb jelenkori szociológiai és pedagógiai megfontolások alapján — következetesen szorgalmaz. Ez az integrálás ugyanis azt eredményezi, hogy az ifjú még az iskolai oktatás korában sokrétű kapcsolatba kerül a felnőttek világával, több érett és társadalmilag hasznosan tevékenykedő személlyel, az oktató-nevelő személyzetten kívüliekkel, tehát — legalább részlegesen — kilép kortársi csoportjának viszonylag szűk köréből. Továbbá, arra is tekintettel vagyunk, hogy a permanens nevelés, a felnőttoktatás, az időnkénti szakmai továbbképzés követelményei révén igen sok — egyre több — felnőtt személy kerül *pedagógiai szituációba*. Az ismételten újra tanulni, tanfolyamokra járni, vizsgázni kényszerülő felnőttek feltehetően megértőbbek lesznek az ifjúság iránt, és ez is csökkentheti a nemzedékek közötti távolságot.

„Nemrégiben az idősebbek még ezt mondhatták: én is voltam egyszer fiatal, de te még sosem voltál öreg. Az ifjak ma ezt válaszolhatják: ti sosem voltatok abban a világban ifjak, amilyen mi vagyunk azok, és nem is lesztek soha” — Margaret Mead amerikai antropológus ilyen frappáns módon fogalmazza meg a nemzedékek közötti viszonyok mai alakulását.

E képzelt párbeszéd nem arra utal, mintha a nemzedékek közötti feszültség vagy konfliktus gyökeresen új, csak korunkra jellemző jelenség volna, csupán azt kívánja kifejezni, hogy ezek korunkban másként jelentkeznek, mint egykor. Margaret Mead valóságos problémára utal, nézeteivel mégsem érthetünk egyet.

Háromféle „kultúrát” különböztet meg (kultúrán — az amerikai kultúranthropológia terminológiája szerint — az emberi együttélés és tevékenység társadalmi megszervezésének módját érti): a posztfiguratív, a kofiguratív és a prefiguratív kultúrát. Posztfiguratív az a kultúra, amelyben a gyermekek elődeiktől tanulnak; kofiguratív — amelyben gyermekek és felnőttek az egykorúaktól tanulnak; prefiguratív, amelyben a felnőttek gyermekeiktől is tanulnak. A primitív társadalmak képviselik az első típust; a jelenkori „magas civilizációk” a kofiguratív tanulást ismerik; korunk egyben a prefiguratív kultúra hajnala, ez utóbbié a jövő. De mit képviselnek, szociológiai szempontból, a *magas civilizációk*? Szerzőnk nál nyilvánvalóan a modern, kapitalista ipari társadalom civilizációjáról van szó, amelyet azonban Margaret Mead nem meghatározó jegyeinek egységében, hanem csupán a tudományos, műszaki haladás vonásaival jellemez. Ebből kifolyólag a születő prefiguratív kultúrával foglalkozva is valamilyen egységes ipari vagy posztindusztriális társadalom feltételezéséből indul ki, teljesen eltekint a kapitalizmus és a szocializmus közötti alapvető különbségektől, a nemzedékek közötti viszonyt csupán a tudományos-műszaki forradalom függvényeként kezeli.

A posztfiguratív kultúra jellemzése a legsikerültebb Mead leírásában (a szerző a kultúranthropológia sajátos területén mozog a legothonosabban). A primitív társadalom olyan lassan fejlődik, hogy berendezkedései stagnálni látszanak; a nagyszülők képtelenek a magukétól a legcsekélyebb mértékben is eltérő életkörülményeket és életmódot elképzelni unokáik számára. A felnőttek múltja képviseli minden új nemzedék jövőjét. Az ifjak beilleszkedése tehát nem jelenthet egyebet, mint a szülők és nagyszülők viselkedésmodelljének pontos elsajátítását; semmiféle újításnak helye nincs.

A kofiguratív kultúrában a társadalom tagjai a kortársaik képviselte modellhez alkalmazkazzák viselkedésüket. Ilyen társadalomban az ifjak elsősorban a maguk korabelihez viszonyítják magatartásukat, mint ahogy szüleik is a maguk idejében saját nemzedékükhöz alkalmazkodtak. Immár nem elkerülhetetlen, hogy az egyik nemzedék a másikkal alkalmazkodjék, mivel a társadalom életmódja már nem stagnál, hanem gyors ütemben változik. Ilyen társadalomban a nemzedékek közötti konfliktus lehetséges, és periodikusan bekövetkezik, de nem általános és nem elkerülhetetlen. Az idősebbek még uralkodó helyzetben vannak, amennyiben még

ők döntenek el, milyen módon és milyen mértékben nyerhet kifejezést a kofiguráció az ifjak viselkedésében.

A prefiguratív kultúra, Mead szerint, nem folytatja és nem másolja a múltat, hanem teljes egészében a jövő felé fordul, ezért mindenkori exponensei a fiatalok. Az ifjak már régebben elfordultak nagyapáiktól, és nincs már tanulnivalójuk szüleik viselkedéséből sem, mert olyan körülmények között élnek, amelyekkel szüleik nem ismertek, és amelyeknek változási ritmusa ezeket teljesen túlhaladja. Tehát az idősök és a felnőttek kénytelenek szaporázni lépteiket. „Minden ember, aki a második világháború előtt született, ma bevándorló az időben, amint ősei a térben voltak bevándorlók” — írja szerzőnk. A régi világban nem léteztek mesterséges bolygók, komputerek, sem globális kommunikáció, nem voltak ismeretesek a jelenkori tudományos-műszaki forradalom elemei és vonásai. Mostantól fogva Mead szerint a nemzedékek közötti konfliktus elkerülhetetlen és általános; az ifjúság nélkülözi a kész viselkedési modellt, hiába keresi azt a megelőző nemzedékeknél. A modell, az eszmény nem kereshető a múltban, csupán a jövőben, tehát állandóan kidolgozásra, újrafelfedezésre vár. Precedens nélküli helyzet ez, amely — szerzőnk szerint — egyre nagyobb mértékben jellemzi egész bolygónkat.

Lehetetlen el nem ismernünk, hogy korunk a társadalmi változásoknak olyan gyors ritmusát produkálta, amelyre eddig nem volt példa. Fel kell figyelniük ugyanakkor Margaret Mead koncepciójának egyoldalúságára és túlzásaira. Igaz, hogy régebben nem léteztek műholdak, hogy a tudományos-műszaki forradalom új és új változásokat idéz elő környezetünkben, életkörülményeinkben és gondolkodásmódunkban, de nem kevésbé igaz az is, hogy a műholdakat, atomerőműveket és önműködő gépsorokat nem a mai fiatalok dolgozták ki, hanem azok a felnőttek és öregek, akik a háború előtt születtek. A felnőttek élet- és gondolkodásmódja is változott az új körülmények között, még ha — természetszerűleg — nem is felejthettek el mindent, amit a maguk ifjúságában tanultak. Az új világ — amennyire egyáltalán új — nem egyetlen nemzedék kizárólagos birtoka. A gyakran emlegetett közhely: az ifjaké a jövő — kétségtelenül igaz. A mai ifjúság él majd a holnap világában, csakhogy már nem mai minőségében, hanem a holnap felnőtteiként, mert a mai fiatalok ifjúsága ugyanolyan mulandó, mint az összes eddigi nemzedékéké volt.

Az élet változásainak felgyorsult ritmusa valóban okozhat szemléletmód-különbséget, feszültséget a nemzedékek között, de a nézeteltérések nem vezetnek feltétlenül konfliktushoz, nem feloldhatatlanok. Mint bármikor a történelemben, a társadalmi lét ma is legalább három generáció szimultán létét és együttműködését feltételezi. Sőt: az átlagos élettartam — az utóbbi évtizedekben egyre hatatosabban érvényesülő — növekedési tendenciája azt eredményezi, hogy növekszik az idősök részaránya az össznépességben. Amikor a háború előtti Romániában (1932-ben) az átlagos élettartam 42,01 év volt, a legtöbb család nélkülözötte a magas korú személyeket. Most viszont (az 1972—1974-es időszakban) az átlagos élettartam nálunk 69,08 év (*Anuarul statistic al R.S.R. 1975. 48*); „a nagyapák nemzedéke” tehát a legtöbb családban jelen van, s ami ennél is fontosabb, jelen van a népesség aktív részében is. Úgy véljük, az átlagos élettartam növekedése és ezzel együtt a munkaképesség felső korhatárának eltolódása az a folyamat, amely társadalmilag kompenzálja — vagy legalábbis a közeljövőben kompenzálni fogja — az ifjúságnak az aktív életre való felkészítésére fordítandó időszak meghosszabbodását. Persze ezáltal egyre több felnőtt és idős ember helyezkedik el az ifjúság „felett” az aktív életben, a társadalom intézményes hierarchiájában. A többgenerációs együttélés tehát továbbra is emberi társadalom meghatározó jegye marad, amely a fejlődés folytonosságát biztosítja, és ezzel egyben a haladás egyik összetevője.

Mert a haladás ma sem szűkíthető le a gyökeresen új megvalósítására, a diszkontinuitásra, hanem csakis a kontinuitás és diszkontinuitás egységeként fogható fel. Az örökölt valóságot megváltoztatni kívánván, az ifjúságnak éppen az adott valóságból — amely az összes eddigi nemzedékek munkásságának összetett eredménye — kell kiindulnia. Az új tudomány, az új kultúra csakis az eddigi megvalósítások talaján fejlődik; e megvalósítások letéteményesei pedig, most és mindenkor, természetszerűleg a felnőttek és az öregek. Az ifjúság nem nélkülözheti az oktatást és nevelést, amit csakis a megelőző nemzedékektől kaphat. Sőt: a beilleszkedési folyamat ma igényesebb, mint a múltban, és egyre igényesebbé válik; az ifjúság életre való felkészítése egyre nagyobb mértékben függ a felnőttek közreműködésétől, egyre több felnőtt vesz részt az ifjak nevelésében. Az ifjúság sikeres társadalmi integrációja a legnagyobb mértékben a felnőttekkel való együttműködéstől függ.

Gyakran hallani, a köznapi tudat szintjén, az ifjúság újító szelleméről. Ha a jelenkori tudományos irodalomhoz fordulunk, azt látjuk, hogy a tényleges újító-

készség egyáltalán nem az ifjúság kizárólagos jellemzője, mint ahogy a kreativitás sem az. Leopold Rosenmayr ifjúságszociológus szerint meg kell különböztetnünk az újítás receptív és alkotó típusát; az ifjúságot mint társadalmi csoportot leginkább az újítás iránti receptivitás jellemzi, viszont az ifjúsági mozgalmakat ételteszmeleket leginkább felnőttek, sőt öreg emberek dolgozták ki. A jelenkori pszichológiai kutatások, mint arra Al. Roşca professzor rámutatott, a különböző életkorok kreativitásának *különbözőségét* mutatták ki; nem minden területen az ifjúság a legtermékenyebb az alkotó típusú újításokban; bizonyos területeken és egyes személyeknél éppen az előrehaladott életkor lehet a legértékesebb alkotások kora.

A holnap világa tehát minden fényével és árnyoldalával, akárcsak a mai, az együtt élő, együtt működő nemzedékek közös alkotása lehet csupán.

Mindezekhez tegyük még hozzá, hogy az a bizonyos *generational gap* nem is olyan mély manapság, mint ahogy az egyes felületes megállapításokból következne. A nemzedékek közötti viszony tulajdonképpen sehol sem állandóan és szükségszerűen konfliktusos. Az utóbbi években több szociológus foglalt állást a nemzedékek közötti viszony dramatizálása ellen. Amerikai egyetemi hallgatók körében végzett vizsgálat eredményeit összegezve írja Samuel Lubell, hogy a két generáció között „több a kontinuitás, mint a szakadás; a szülők továbbra is a legnagyobb, kitéphetetlen hatással vannak gyermekeikre“. Hozzáteszi, hogy a vizsgált népességben a szülők sokkal kisebb mértékben tanúsítottak tekintélyelvi, a gyermekek pedig elenszegülő magatartást, mint ahogy azt a köztudat képzeli. James A. Mitchener szerint az ifjak 85 százaléka viselkedik a felnőttek által átlagosan elfogadott minta szerint. David Matza, az ifjúság „földalatti hagyományai“-val (underground tradition) foglalkozva, arra a megállapításra jut, hogy az ifjúság legnagyobb részét igen kevésbé érintik ezek a hagyományok.

Újabb kutatások érdekes módon árnyalják ezeket a megállapításokat, kimutatván, hogy a nemzedékek viszonya különböző életterületeken különbözőképpen alakul. Ugyancsak Samuel Lubell írja, hogy csupán a vizsgált egyetemi hallgatók egytizede nyilvánított a szülőkével ellentétes véleményt a közélet kérdéseiben, ugyanakkor viszont a csoportnak majdnem a fele volt az idősebbektől eltérő véleményen a magánélet, például a szexuális magatartás kérdéseiben. A család szerepe a legfőbb társadalmi értékek meghatározásában tehát változatlanul döntő marad. Egészen más társadalmi kontextusban I. Sz. Kon szovjet szociológus hasonló megállapításra jut: „Annak ellenére, hogy az erkölcsi célok és az értékítéletek tekintetében a serdülők nagyon ragaszkodnak önállóságukhoz, éppen e tekintetben a szülők befolyása marad a leginkább meghatározó. A nemzedékek közötti véleménykülönbség, amely pregnánsan jelentkezik számos olyan felületi kérdésben, mint a divat, az esztétikai ízlés vagy a szórakozás, igen csekély a mélyebb kérdések területén, mint a politikai tájékozódás vagy a pályaválasztás.“ Tehát az ifjúság többségénél az alapvető társadalmi értékek tekintetében az előző nemzedékkel való kapcsolatában a kontinuitás van előtérben; a diszkontinuitás társadalmilag kevésbé lényeges értékekre vonatkozik. Ez a disztingválás roppant fontos a nemzedékek közötti feszültségek dramatizálásának elkerülése, a nemzedékek közötti lényegi egység megértése szempontjából.

Több hazai kutatás eredményei is hasonló irányba mutatnak. Az O. Bädina, D. Dumitriu és O. Neamtu által irányított, városos és falusi, a munkás-, paraszt- és tanulóifjúság körében végzett vizsgálatok azt igazolják, hogy a pályaválasztás kérdéseiben a szülők maradnak az ifjak legfőbb tanácsadói, hogy az ifjak legnagyobb része pozitívan viszonyul az idősebbek élettapasztalatához, és tudatában van annak, mennyire szükséges, hogy a maga javára értékesítse, különösen az élet alapvető kérdéseiben. Minél inkább közelednek az ifjak a felnőttkorhoz, állapítják meg az említett szerzők, annál inkább megbecsülik a felnőttek élettapasztalatát. A felnőtté alakulás a szocialista társadalomba való beilleszkedés folyamata; az önálló, aktív élettel járó jogok és felelőségek hathatósan előtérbe helyezik minden öntudatos ifjúnál társadalmunk nemzedékeinek egységét, a kontinuitás szerepét a nemzedékek közötti viszonyban.

Roth Endre